

EKEBYBORNA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Ekebyborna församling

Motala kommun

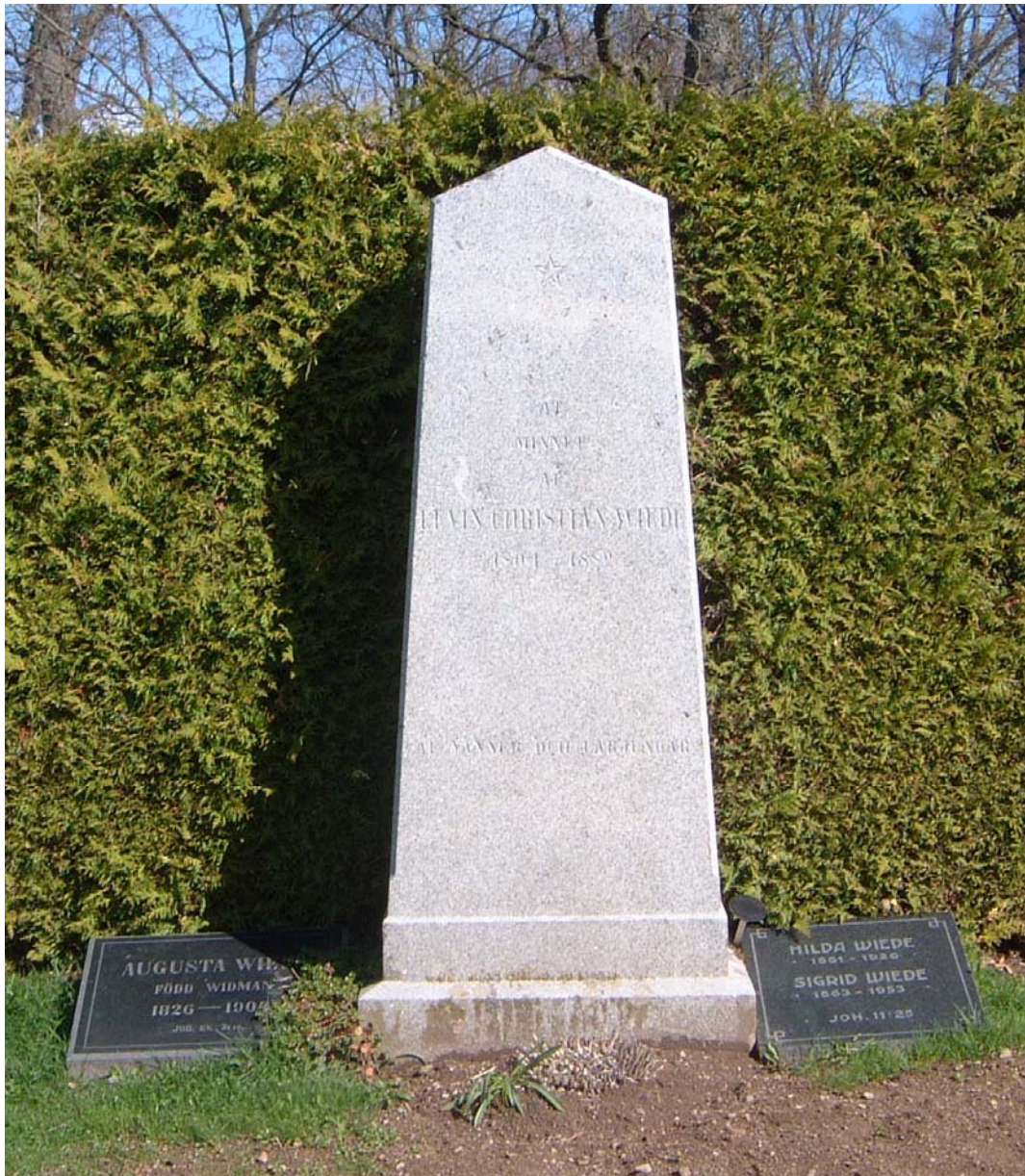
Linköpings stift

Östergötlands län

2003

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

EKEBYBORNA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Ekebyborna församling

Motala kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

EKEBYBORNA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Ekebyborna församling

Motala kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Inventeringens upplägg och rapport	5
Översiktskarta	5
Ekebyborna kyrkogård	6
Kyrkogårdens omgivning	6
Utdrag ur häradskartan	6
Ekebyborna kyrka	7
Kyrkogårdens historik	8
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Karta	11
Beskrivning av kyrkogården	12
Beskrivning av enskilda kvarter	17
Yttre kvarteret	17
Inre Södra kvarteret	19
Inre Norra kvarteret	20
Källor och litteratur	21
Bilagor	22
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	22
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, karta	23
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, lista	24
Fotografier	27

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar med mera och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Från kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information. Hur begravningsplatsens kulturhistoriska värde ska skyddas och vårdas regleras i "Lagen om kulturminnen m.m. KML (SFS 1988:950)" och "Begravningslagen

(SFS 1990:1144)". Av lagstiftningen framgår att tillstånd krävs av länsstyrelsen bl a för att väsentligt ändra begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 (KML 4 kap. 13§). Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats." (Begravningslagen 7 kap. 37 §)

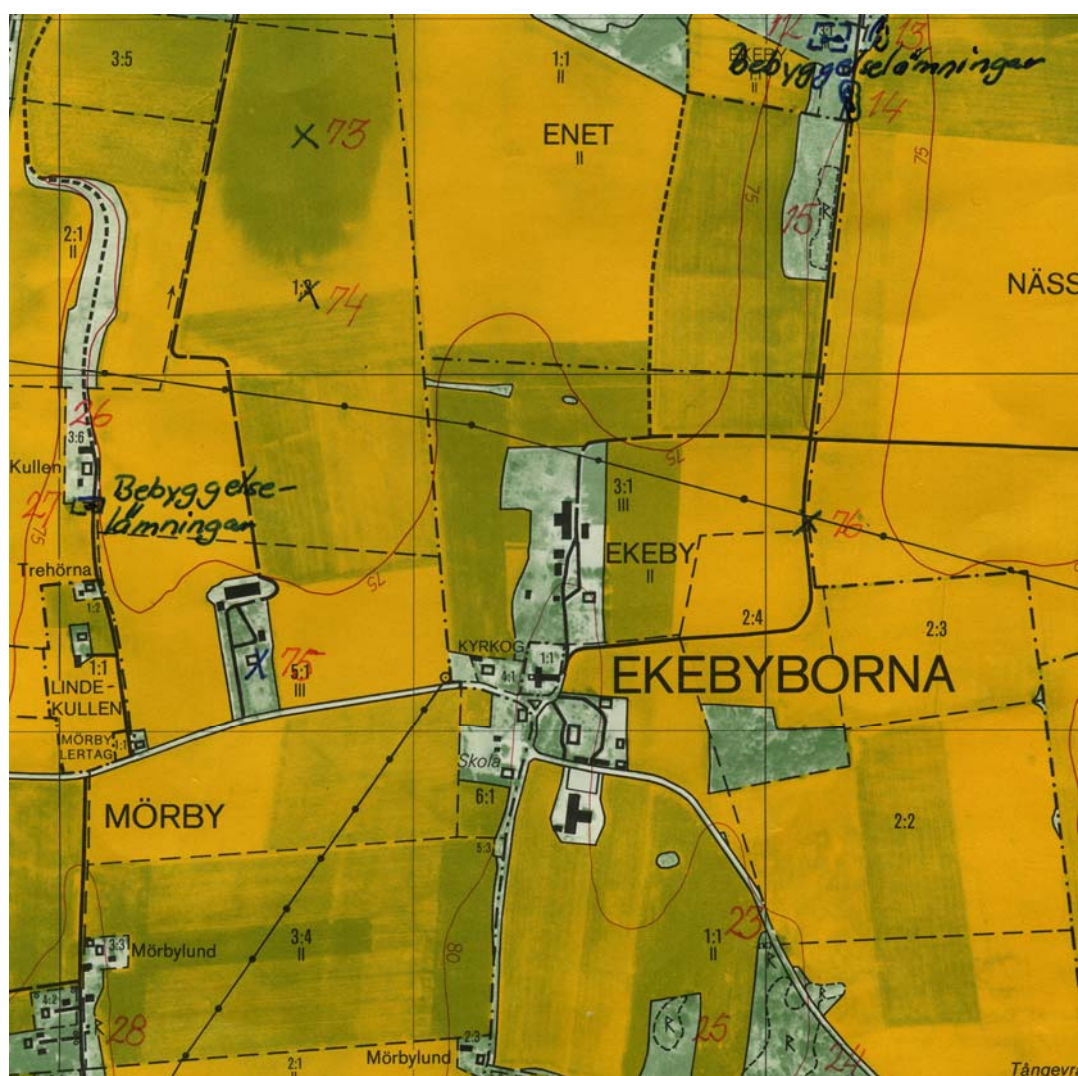
På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdarna och begravningsplatserna inom stiftets östgötadel. Denna rapport utgör en delrapport i detta arbete. När arbetet har slutförts kommer materialet att sammanställas för respektive län och för stiftet i sin helhet. Inventeringen bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Arbetet påbörjades år 2002 och omfattar kyrkogårdar som brukas och förvaltas av Svenska kyrkan. Inventeringen gäller kyrkogårdar som fortfarande är i bruk och omfattar en kulturhistorisk bedömning, en beskrivning av kyrkogårdens utformning samt en kortfattad beskrivning av exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. Gravvårdar i kyrkobyggnaden ingår inte i inventeringen. Projektet inrymmer inte en fullständig genomgång av den aktuella kyrkans arkiv eller andra centrala arkiv. För att få lokalhistoriska eller personhistoriska grunder för den kulturhistoriska bedömningen har lokalhistoriskt insatta personer intervjuats i viss mån.

Inventeringens syfte är:

- Att öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövärden.
- Att ta fram ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna och begravningsplatserna.
- Att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag för stiftets kyrkogårdar och begravningsplatser som samtidigt blir en samlad dokumentation av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- Att ta fram ett arbetsredskap för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden.

Inventeringens upplägg och rapport

Arbetet är uppdelat i en fältedel, en del som omfattar genomgång av Östergötlands läns museums topografiska arkiv, viss litteraturgenomgång och sammanställning av en kortfattad rapport för respektive kyrkogård. Rapporten är uppdelad både i en allmän beskrivning av kyrkogårdens karaktär och en beskrivning av respektive kvarter eller område. Därpå följer en förteckning med exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse samt en bildbilaga. Förteckningen, som är gjord i databasen Excel, innehåller identifikationsuppgifter och kulturhistoriska noteringar. En närmare beskrivning av databasens uppbyggnad och uppgifter finns i anslutning till förteckningen. Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Olle Hörfors och arbetet sker i samråd med Linköpings stift och Länsstyrelsen i Östergötlands län samt i en referensgrupp för den stiftsövergripande inventeringen. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, i respektive församling/kyrkliga samfällighet samt på Östergötlands läns museum.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 72 Ask. Kyrkogården är belägen i bildens centrum på en av de karaktäristiska långsmala nordsydliga åsarna i det till åker nästan fullständigt uppodlade landskapet. Precis utanför bild i söder ligger villasamhället Österstad.

EKEBYBORNA KYRKOGRÅRD

Kyrkan är placerad någon kilometer norr om Österstads samhälle, på en av de nord-sydliga drumlinåsar som karaktäriserar trakten söder om Boren. Söder om kyrkan finns en vägkorsning.

Kyrkan är assymetriskt placerad på kyrkogården med bara en smal gång mellan koret och kyrkogårdsmuren i öster. Norra delen av kyrkogården är också betydligt större än den södra.

Hela kyrkogården sluttar mot väster.

Kyrkogårdens omgivning

Väster om kyrkan och nedanför sluttningen finns lite småskaligare bybebyggelse varefter jordbruksmark tar vid. I norr finns ett parkliknande glest ekparti och en större gård. I öster finns öppet jordbrukslandskap och utsikt mot Ekebyborna gamla prästgård och Boren. Här finns också en nyanlagd parkeringsplats. Från söder ansluter en allé av ekar. Vid sidan av allén ligger Birgittagården (församlingshem) samt ett par gårdsbyggnader från sent 1800-tal, varav en innehåller ett daghem.

Ekebyborna kyrkogård på häradskartan från 1870-talet. Mycket små förändringar syns vid en jämförelse med 1980-talets ekonomiska karta på förra sidan. Längst upp till höger syns Ekebyborna gamla kyrkoherdeboställe (Nässja), en gård som genomgått omfattande kulturhistorisk renovering under senare år.

Ekebyborna kyrka

Sockennamnet lär betyda Ekeby vid Boren, till skillnad från Ekeby (ibland skrivet Ekeby-Holaved) socken i Boxholms kommun.

Ekebyborna kyrka är sannolikt ursprungligen uppförd under 1100-talet som en tornlös kyrkbyggnad. Tornet som stammar från en senare del av samma århundrade är försett med en empirivåning med två bostadsrum vilka enligt legenden ska ha bebotts av den heliga Birgitta under den tid som ombyggnader skedde på Ulvåsa.

Legenden vet också att berätta att Birgitta själv instiftat kyrkan efter ett äventyr på Borens vatten, kyrkan är dock betydligt äldre än så.

Kyrkan valvslogs under 1400-talet och försågs med nya målningar som överkalkades på 1700-talet då också nya stora fönsteröppningar upptogs.

I slutet av 1500-talet tillkom Bielkekoret avsett för den berömde Hogenschild Bielke till Ulvåsa och hans hustru Anna Sture. Bielke som var fiende till Karl IX avrättades i Stockholm 1605, hans huvud fästes upp på Söderport och han kom först efter många år att begravas. Då i Riddarholmskyrkan i Stockholm.

Kyrkan brann efter ett åsknedslag 1671 och stora delar av tornet, den närbelägna klockstapeln och Klockaregården brann ned.

Restaurering utfördes 1828 vid vilken det gamla vapenhuset togs bort. Samtidigt flyttades ingången från södra långhuset till tornet. Samtidigt reveterades kyrkan och fick den nuvarande vita fasaden. En ny restaurering vidtog sedan 1925 och 1948. Mindre renoveringar (omläggning av tak, omputsning mm) är vidtagna 1971, 1983 och 1996.

I Östergötlands läns museums arkiv förvaras ett utdrag ur kyrkoböckerna för Ekebyborna, gjort av Birgitta Olai där alla kyrkans reparationer finns angivna från 1745–1839.

Äldsta bilden på kyrkan är en teckning av Johannes F Koch från 1787. Denna visar kyrkan från söder. Större delen av bilden upptas av Klockaregårdens traditionella äldre byggnader och den viktigaste informationen på bilden är att det senare rivna vapenhuset finns med. Bortsett från detta har kyrkan samma utseende idag som på Kocks bild.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets webbsida.

Det kan antas att kyrkogården gradvis växt fram kring den medeltida kyrkan på vanligt vis. Det är inte känt hur stor kyrkogården ursprungligen varit men kyrkans assymetriska läge på kyrkogården gör att man bör misstänka att den också ursprungligen sträckt sig långt längre mot öster. Troligen har vägen ned till Ekebyborna gamla prästgård passerat genom kyrkogården.

Av medeltida begravningar finns inte mycket kvar. Framför altaret inne i kyrkan finns i alla fall en medeltida gravsten bevarad. Den är lagd över en herr Arvid, vilken var kyrkoherde i socknen i början av 1400-talet. Möjligen kan den av kalksten lagda delen av kyrkogårdsmuren vara av lika gammalt datum.

Inga av de annars vanliga kalkstensgravvårdarna från 1600-talet finns bevarade i Ekebyborna. Minst två stycken har dock funnits och finns avritade (texterna ej avskrivna) i Wadsjö och Ambrosianis kyrkogårdskonstbok från 1918 (figur 259 och 262). Stenarna är av den sedvanliga typen med i ena fallet en ängel som breder ut sina vingar och i det andra med en ängel, ett tomglas och en dödskalle.

Från Broocmans och Widegrens beskrivningar (17- och 1800 tal) finns inte mycket information att hämta om kyrkogårdens utseende. På kyrkogården stod dock en fristående klockstapel av trä, vilken uppges vara nedbrunnen 1672, återuppbyggd och liksom klockorna bräckt under ringning 1751. Klockstapeln finns med i Widegrens berättelse från 1817 men saknas på Kocks illustration från 1881.

Ekebyborna kyrka på flygbild från 1939. Framför kyrkan syns det inre södra kvarteret med enbart grusgravar. Hela den västra delen av det yttre kvarteret består också av grusgravar. En stor del av dessa har senare försvunnit.

En närbild av kyrkan från samma år visar trädkransen som den då såg ut.

Bilden i Östergötlands bebyggelse från 1946 visar kyrkogården från söder. På denna bild saknas trädkransen helt och kyrkan ligger fri.

Ekebyborna 1946, Kyrkogården saknar helt trädkrans.

1965 genomfördes stora förändringar på kyrkogården. Det hela refererades i Motala Tidning "Ekebyborna kyrkogård har omplanterats – På Ekebyborna kyrkogård har under hösten påbörjats ett omfattande omlägningsarbete.

- Sålunda har familjegravslinjerna mot söder och väster befriats från cypresshäckarna, vilka starkt skadats av torka och de stränga vintrarna. Större delen av plantorna hade helt dött ut. Genom beslut förra våren tillkallades ett par sakkunniga vilka genomförde en ny uppmätning av kyrkogården och gav griftevårdsnämnden nya exakta kartor över området. Tidigare har kyrkogården uppmätts och gravkartor utförts, nämligen 1927 av dåvarande trädgårdskonsulenten Bergström och 1953 av agronom Hj. Hede, Motala. Enligt den senaste kartan har nu häckarna borttagits, gravvårdarna flyttats i en rät linje, gravområdet planterats, fyllts ut med jord och besåts med gräs. För arbetet har den nye kyrkogårdsvaktmästaren Bror Axelsson svarat, delvis med hjälp av fastighetsägare Gunnar Villén, Fridhem.

-Nästa år skall gravlinjen mot norr och öster genomgå samma behandling. Efterhand är det meningen att de stora planerna söder och norr om kyrkan skall omändras och befrias från häckar. Mellan varje kvarter skall stenplattsstigar anläggas omväxlande med redan befintliga buskrader.

-På den största planen, den mot norr, där förr endast oköpta gravar funnits, har sedan några år familjegravar sålts och tillfälle beretts för anhöriga till bortgångna församlingsbor att lösa in gravområdet. Detta prickas in på gravkartan av griftegårdsmästaren. Denna befattning har under de senaste 40 åren innehafts av kantor Eric Thollander, allt i enlighet med gammal tradition i Ekebyborna.kyrkvärd Joel Petersson, Åsestad."

1988 togs gravplatserna 45–48 bort och en minneslund anlades i dess ställe.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅDEN

Kyrkogården är inte indelad i kvarter. I denna inventering har en uppdelning gjorts. För denna används beteckningen Yttre kvarteret för gravplats 1-48, Inre norra för gravplats 49-93 och Inre södra för plats 94-202.

Allmän karaktär

Kyrkogården innehåller flera viktiga karaktärsskapande element. I söder främst trädkransen av ornäsbjörk och grusgravskvarteret. I norr de kvarvarande linjegravarna. Längs kanterna huvudsakligen de äldre höga vårdarna resta över hemmansägare och godsägare. Bland dessa två relativt unga enkla obearbetade stenar över godsägare till Ulvåsa (von Essen och Horn av Åminne). Mitt på norra sidan en hög ljus vård över folkviseinsamlaren, författaren och läraren Levin Christian Weide som haft stor betydelse för den folkliga kulturens fortlevnad i Östergötland.

Hela den inre sydvästra delen av kyrkogården täcks av ett system med grusgravar avdelade av låga häckar. Systemet är enhetligt och karaktärsskapande.

Omgärdning

Hela kyrkogården omges av en kyrkogårdsmur som i västra halvan av anläggningen ligger i höjdliv med kyrkogården på insidan som en terrassmur, medan den i östra halvan är försedd med kraftigt sluttande grässlänt på insidan. Muren är byggd av mellan 3 –7 varv natursten, varav en del lätt bearbetade. Muren är i kallmur och enstaka kalksten ingår. Från huvudgrinden och ned till SV hörnet är dock muren helt och hållet byggd av staplad tillhuggen kalksten i 4–6 lager.

Västra muren: Mot väster är omgärdningen komplicerad och består av ett flertal moment.

A, en borttagen trädrad bildar gräns mot gårdstomten i väster.

B, därefter följer en gräsväg fram till trädgårdsavfallsdumpningsanläggningen i NV.

C, därefter följer en brant grässlänt upp till kyrkogårdsmuren.

D, därefter en låg kyrkogårdsmur som bildar en platå på platsen.

E, på platån står en äldre trädkrans av vilken 3 ekar återstår.

F, en ca 1,75 m hög tujahäck bildar gräns mot själva gravområdet.

Norra muren: I norr bildar kyrkogårdsmuren gräns mot det parkliknande området. Innanför denna en ca 1,70 m hög tujahäck.

Östra muren: Mot öster bildar kyrkogårdsmuren gräns mot vägen till den gamla prästgården. Muren buktar kraftigt utåt för att ge plats åt kyrkans kor. Innanför muren finns en gles trädkrans av 1 björk och 2 ekar.

Södra muren: Mot söder består omgärdningen av kyrkogårdsmuren och innanför den en trädkrans av 5 ornäsbjörkar och en ek.

Ingångar

Över slutningen längst i väster leder två trappor lagda av natursten från gräsvägen upp på platån väster om tujahäcken En vid trädgårdsavfallsanläggningen och en i SV.

I N delen av den västra tujahäcken och rakt mittemot den NÖ grinden finns en öppning i tujahäcken som leder till trädgårdsavfallsanläggningen.

Intill boden i NÖ hörnet finns en dubbelgrind av smidesjärn ornerad med spjälor och enklare korsornament. Grindstolparna bildas av 4 sammanfogade kalkstensplattor med ett platt tak, i ena fallet en kalkstensplatta och i det andra en gjuten cementplatta. Ingången består av gjutna trädgårdsplattor.

Huvudingången ligger i söder och har en dubbel gjutjärnsgrind. Grinden är ornerad med bågar och står mellan triangulära tvärställda grindstolpar av huggen kalksten. Kalkstensplattor bildar tröskel.

Vegetation

Runt kyrkogården finns en trädkrans med:

Väster: 3 ekar och en 1,5 m hög tujahäck.

Norr: En 1,75 m hög tujahäck

Öster: 1 björk och 2 ekar

Söder: 5 ornäsbjörkar och 1 ek.

Dessutom:

Söder om kyrkan finns ett system av grusgravar mellan kortklippta tujahäckar (ca 0,3-0,4 m höga). Det består av tre dubbelrader och en enkelrad med gravar med gångar mellan. Inne i området finns 4 formklippta träd i anslutning till gravstenar, 2 tujor och 2 enar. Ö om Bielkekoret finns tre rader gravar separerade av två kortare N-S löpande häckar, från öst först en 0,6 m hög ölandstok och därefter en lika hög oxbärshäck.

Den inre norra delen av kyrkogården består av N-S radsystem av gravar med häckar mellan. Från öst först en 0,6 m hög oxbärshäck, därefter en 0,4 m hög tujahäck, därefter en 0,6 m hög oxbärshäck, en 0,7 m hög aronia och slutligen en 0,6 m hög oxbärshäck återigen.

Inne i det inre norra kvarteret finns också en ståtlig ensamstående cypress.

Enstaka gravvårdar omges av formklippta tujor. Innanför kyrkogårdsmuren i öster och kring minneslundan finns också ett system av 7 formklippta enar och 4 formklippta tujor.

Gångsystem

Ett system med en kringgående grusgång av naturgrus är inte konsekvent genomförd. Gången finns kring kyrkan i öster men ersätts av en gräsgång mellan koret och den NÖ grinden. Dessutom längs med den västra och norra ytterkanten av kyrkogården. I norr består dock gången av gjutna trädgårdsplattor. I söder är hela kyrkogården lagd med naturgrus. Mellan gravraderna är gångarna gräsbevuxna.

Gravvårdstyper

Söder om kyrkan finns ett system av grusgravar mellan låga tujahäckar. De äldsta stenarna visar att detta är anlagt ca 1900. De flesta stenar är dock utbytta. Enstaka stenramgravar med grusläggning och i två fall med smidesjärnstaket finns. En grav har haft låga granitstolpar med järnkedja mellan. Av denna återstår en sida. Längs med ytterkanterna står flera höga äldre vårdar, i några fall med kors ovanpå. Dessa kompletteras av ett flertal yngre vårdar. Inne i det södra kvarteret huvudsakligen yngre nya vårdar. Ett tiotal av de gamla linjegravstenarna finns dock kvar på ursprungsplats. Mellan koret och östra kyrkogårdsmuren har ett antal äldre kulturhistoriskt intressanta vårdar ställts upp som museivårdar (ca 1700–1900). Utanför tujahäcken i väster har alla borttagna linjegravstenar ställts upp i ordning. Nedanför dessa ligger en nyligen upptäckt 1700-talsten.

Minneslund

Minneslundan är anlagd intill kyrkogårdsmuren i öster, mitt mellan koret och den NV grinden. Den bildas av en rektangulär häck av prydnadsgran med gräsmatta innanför. I NÖ en enkel gråsten med ordet ”minneslund” inhugget. Kring denna en stenstättning av gatsten. Här står också ett smidesjärnskors med infästningsanordning för blombuketter. I gränsen mot öster står 3 låga formklippta enar.

Byggnader

Inne i kyrkomuren i NÖ ligger en bod. Denna är möjligen en äldre tioendebod, men är i så fall mycket kraftigt ombyggd. Bottenvåningen är murad och vitkalkad. Skador i NV visar att murningen kan vara av gammalt (medeltida?) datum. Byggnaden har en halv övervåning av brunbetsad panel.

Taket täcks av enkupigt tegel. Vindskivor mm detaljer är i brunbetsat trä. Hängrännor i modern plåt. Dubbelport av ribbat trä, brunmålade (ca 1900?).

Ett trädgårdsskjul och en trädgårdsavfallsanläggning finns utanför tujahäcken i NV. Skjulet ligger i souterräng och har en murad nedervåning och en panelad, brunbetsad övervåning. Platt tak av plåt. Ca 1950–70.

Övrigt

Mitt på norra sidan en hög ljus vård över folkviseinsamlaren, författaren och läraren Levin Christian Weide, som haft stor betydelse för den folkliga kulturens fortlevnad i Östergötland.

Folkviseupptecknaren och prästen Levin Christian Weides gravvård på Ekebyborna kyrkogård.

SÖ hörnet av kyrkogården förefaller ha varit platsen för en byggnadshytta. Vid gravgrävning här har en stor mängd byggavfall och kalkbruksrester påträffats liksom en borttagen fot till en medeltida dopfont.

Möjligen kan kyrkogården ursprungligen varit betydligt större mot öster. I så fall har vägen till Ekebyborna gamla prästgård passerat över den. I gränsen till den nya parkeringen ligger ett stort upplägg sten som kan vara rester efter en borttagen äldre bogårdsmur. Detta skulle kunna förklara kyrkans assymetriska läge på kyrkogården.

Allmänna linjen har varit belägen norr om kyrkan på den inre delen av kyrkogården. Ett 10-tal stenar från den tiden (de stenar som står är resta över människor med ännu kvarlevande släktingar) står kvar på ursprunglig plats. Övriga är flyttade till västra kyrkogårdsmuren och utställda som museistenar.

Armaturer av smide i äldre gatlyktmodell.

De borttagna gamla linjegravstenarna från det inre norra kvarteret är uppställda i ordning på norra kyrkogårdsmuren.

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt kulturhistoriskt värde i enskilda gravvårdar, främst stenramsgravar med smidesjärnstaket och ett par konstnärligt utförda stenar från tidigt 1900-tal. Mycket högt värde också i de undanställda stenarna vid koret. Mycket högt värde i det speciella grus- och häckgravssystemet. Högt kulturhistoriskt värde i de många bevarade linjegravstenarna.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Yttre kvarteret Gravplats nr 1-48

Kvarteret omfattar gravplats nr 1-48 och utgörs av de gravplatser som ligger mellan den kringgående grusgången och kyrkogårdsmuren på alla sidor utom i SÖ där denna gång saknas.

Allmän karaktär

Karaktären ges huvudsakligen av enstaka monumentala vårdar och av det stora inslaget av vårdar från tidigt 1900-tal. Raden med ornäsbjörk i söder ger ett speciellt ljus.

Omgärdning

Hela kyrkogården omges av en kyrkogårdsmur som i västra halvan av anläggningen ligger i höjdliv med kyrkogården på insidan, medan den i östra halvan är försedd med kraftigt sluttande grässlänt på insidan. Muren är byggd av mellan 3–7 varv natursten, varav en del lätt bearbetade. Muren är i kallmur och enstaka kalksten ingår. Från huvudgrinden och ned till SV hörnet är dock muren helt och hållet byggd av staplat tillhuggen kalksten i 4–6 lager.

Västra muren: Mot väster är omgärdningen komplicerad och består av ett flertal moment.

A, en borttagen trädrad bildar gräns mot gårdstomten i väster.

B, därefter följer en gräsväg fram till trädgårdsavfallsdumpningsanläggningen i NV.

C, därefter följer en brant grässlänt upp till kyrkogårdsmuren.

D, därefter en låg kyrkogårdsmur som bildar en platå på platsen.

E, på platån står en äldre trädkrans av vilken 3 ekar återstår.

F, en ca 1.75 m hög tujahäck bildar gräns mot själva gravområdet.

Norra muren: I norr bildar kyrkogårdsmuren gräns mot det parkliknande området. Innanför denna en ca 1,70 m hög tujahäck

Östra muren: Mot öster bildar kyrkogårdsmuren gräns mot vägen till den gamla prästgården. Muren buktar kraftigt utåt för att ge plats åt kyrkans kor. Innanför muren finns en gles trädkrans av 1 björk och 2 ekar.

Södra muren: Mot söder består omgärdningen av kyrkogårdsmuren och innanför den en trädkrans av 5 ornäsbjörkar och en ek.

Den kringgående grusgången skiljer kvarteret från inre södra och inre norra kvarteret.

Den ersätts av grusplanen i söder och av plattgång på samma plats i norr. I öster av en gräsbeväxt gång.

Ingångar

Över slutningen längst i väster leder två trappor lagda av natursten från gräsvägen upp på platån väster om tujahäcken. En vid trädgårdsavfallsanläggningen och en i SV. I N delen av den västra tujahäcken och rakt mitt emot den NÖ grinden finns en öppning i tujahäcken som leder till trädgårdsavfallsanläggningen.

Intill boden i NÖ hörnet finns en dubbelgrind av smidesjärn ornerad med spjälor och enklare korsornament. Grindstolparna bildas av 4 sammanfogade kalkstensplattor med ett platt tak, i ena fallet en kalkstensplatta och i det andra en gjuten cementplatta. Ingången består av gjutna trädgårdsplattor.

Huvudingången ligger i söder och har en dubbel gjutjärnsgrind. Grinden är ornerad med bågar och står mellan triangulära tvärställda grindstolpar av huggen kalksten. Kalkstensplattor bildar tröskel.

Vegetation

Runt kyrkogården finns en trädkrans med i:

Väster: 3 ekar och en 1,5 m hög tujahäck.

Norr: En 1,75 m hög tujahäck

Öster: 1 björk och 2 ekar

Söder: 5 ornäsbjörkar och 1 ek.

Gångsystem

Kvarteret omges med den kringgående grusgången som bildar gräns till de övriga kvarteren utom i SÖ-hörnet.

Gravvårdstyper

Längs med ornäsbjörkarna i söder har samtliga gravvårdar ersatts av nya låga vårdar utan särskilda kulturhistoriska värden (vårdar från 1957–1997). Mot tujahäcken i väster ett stort antal kulturhistoriskt intressanta vårdar. De flesta höga smala och resta över hemmansägare eller kyrkoherdar. Två gravar med klassisistiska pelare med granitkors ovanpå finns här liksom en bautastensgrav och en grav som haft granithörnstenar och en järnkedja (rester finns kvar in mot häcken). De flesta resta kring 1900. Enstaka yngre vårdar finns. Tidsinnehållet ligger mellan 1881 och 2002. Också i norr är de flesta vårdarna över välbärgade hemmansägare och av liknande utseende. 1 grav är en stenramsgrav med grusläggning och ett bevarat smidesjärnsstaket. Lokalhistoriskt intressanta är värden över Levin Christian Weide (folkvisesamlare), en riksdagsman och de enkal stenarna över godsägarfamiljen på Ulvåsa (Horn av Åminne och von Essen). Tidsintervallet ligger mellan 1880 och 2002. Stenar från tidigt 1900-tal dominerar. Vid grinden i NÖ finns en monumental stenramsgrav med grusbädd innehållande 5 stenar över hemmansägare som dött mellan 1934 och 1938. Ett smidesjärnsstaket finns kvar på alla sidor utom i väster.

Byggnader

Tiondebod i NÖ hörnet.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt värde i enstaka monument och vårdar. Flera lokalhistoriskt intressanta vårdar. Högt värde i flera av de höga smala vårdarna från tidigt 1900-tal.

Inre Södra kvarteret Gravplats nr 49 - 93

Kvarteret omfattar gravplats nr 49-93 utgörs av de gravar som ligger dels i SÖ hörnet av kyrkogården, dels i det stora gruskvarteret framför kyrkan.

Allmän karaktär

Karaktären bildas av dels det speciella systemet av gravar mellan låga tujahäckar ute på grusplanen söder om kyrkan. Systemet består av 3 dubbla och 1 enkel rad med rektangulära gravplatser med gångar mellan varje del. Gravarna i SÖ hörnet har en mer blandad karaktär.

Omgärdning

Den västra delen av kvarteret är helt omgärdad av grusplanen söder om kyrkan. Den östra delen av kvarteret ligger inklämd mellan kyrkogårdsmuren i nordöst och kyrkan. Två av ekarna i trädkransen står på varsin sida av hörnet.

Ingångar

Huvudingången i söder ligger inom kvarteret. Den består av en dubbel gjutjärnsgrind. Grinden är ornerad med bågar och står mellan triangulära tvärställda grindstolpar av huggen kalksten. Kalkstensplattor bildar tröskel.

Vegetation

Söder om kyrkan finns ett system av grusgravar mellan kortklippta tujahäckar (ca 0,3-0,4 m höga). Det består av tre dubbelrader och en enkelrad med gravar med gångar mellan. Inne i området finns 4 formklippta träd i anslutning till gravstenar, 2 tujor och 2 enar.

Det SÖ hörnet Ö om Bielkekoret innehåller tre rader gravar separerade av två kortare N-S löpande häckar, från öster först en 0,6 m hög ölandstok och därefter en lika hög oxbärshäck.

Gångsystem

Delen S om kyrkan är helt omgiven av grusgångar. Dessutom löper tre N-S gångar genom kvarteret och separerar detta i tre delar. Den SÖ delen gränsar i V till huvudgrusgången och i N till grusgången som löper runt Bielkekoret och koret.

Gravårdstyper

På västra delen finns enstaka bevarade stenar från ca 1900-1930. En av gravarna har en stenram bevarad (1940). I övrigt grusgravar innanför kort tujahäck. En linjegravsten hitflyttad (till sonens gravplats). Några gravar har formklippta buskar. I övrigt dominerar yngre breda gravvårdar. Flera platser är tomma.

På östra delen är gravvårdarna av ytterst blandat innehåll. Ett granitkors på hög sockel finns liksom ett par höga smala men moderna vårdar. Längst in mot kyrkogårdsmuren finns C J Johanssons monument med en hög smal sten och liggande särskilda stenar för alla de sex barnen.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt värde i enstaka monument och vårdar. Mycket högt värde i grusgravssystemet.

Inre Norra kvarteret Gravplats nr 94-202

Kvarteret omfattar gravplats nr 94 -202 det ligger norr om kyrkan mellan denna och det yttre kvarteret.

Allmän karaktär

Kvarteret utgörs av den gamla allmänna linjen och bär delvis ännu karaktär av detta. 1965 förändrades kvarteret så att köpegravar började införas och linjestenarna efter hand togs bort. Dessa är nu till största delen uppställda på västra kyrkogårdsmuren. Förutom av ett fåtal bevarade linjegravstenar präglas kvarteret därför av yngre breda gravvårdar från 1960 tal och framåt.

Omgärdning

Kvarteret omgärdas av den kringgående grusgången och gången kring kyrkan.

Ingångar

Kvarteret ligger mitt på kyrkogården.

Vegetation

Den inre norra delen av kyrkogården består av N-S radsystem av gravar med häckar mellan. Från öst först en 0,6 m hög oxbärshäck, därefter en 0,4 m hög tujahäck, därefter en 0,6 m hög oxbärshäck, en 0,7 m hög aronia och slutligen en 0,6 m hög oxbärshäck.

Inne i det inre norra kvarteret finns också en ståtlig ensamstående cypress.

Gångsystem

Kvarteret omgärdas av den kringgående grusgången och gången kring kyrkan.

Gravvårdstyper

Huvudsakligen yngre breda vårdar. 10 talet gravstenar från allmänna linjen kvarstår (stenar över dem som har levande släktingar). Några har namn tillagda i efterhand. Många tomma platser finns. Fyra småbarnsgravar varav en i form av en liten stubbe i marknivå ("Wille") intill föräldrarnas gravsten.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Högt värde i enskilda vårdar.

Högt värde i de kvarstående linjegravstenarna.

Källor:

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.

Faksimilutgåva 1993.

Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkobeskrivning för Sya kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds

Kyrkobeskrivningsnämnd. 1970.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.

Modén Eva 2003. Bilgrimsresor, utflyktsguide i den heliga Birgittas fotspår.

Östergötlands länsmuseum 2003.

Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.

Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.

Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.

Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se.

<http://www.kulturarvostergotland.se/> Östgötabild

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som av olika anledningar bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 ska föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande så som material, konstnärligt utförande eller till en person med person- eller lokalhistoriskt intresse. I inventeringen ingår i de flesta fall enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det trävårdar, smidda järnkors eller gravvårdar i kalksten från 1600-talet som är inställda i kyrkan, gravkapellet eller klockstapeln. Dessa har naturligtvis oftast ett mycket stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

